

Teodor T. Burada – ctitor al muzicologiei românești (1839 - 1923)

Vasile VASILE

Să fie oare o simplă întâmplare faptul că unul dintre personajele cele mai dragi ale celui dintâi artist (violinist) descins din vechile familii boierești, Burada – Teodor T. – a fost cărturarul de formație renașcentistă Dimitrie Cantemir?

Scrierile muzicale ale lui Dimitrie Cantemir, Domnitorul Moldovei, studiul publicat în *Analele Academiei Române*, în anul 1911 și răspândit și prin centrele de la Viena și Leipzig, aducea în câmpul cercetării trecutul nostru artistic și cultural, ipostaze mai puțin sau chiar deloc cunoscute la acea vreme, ale ilustrei figuri a enciclopedistului voievod moldovean și însoțite de numeroase transcrieri în notația guidonică a unor reprezentative fragmente muzicale, beste, peșevuri, semaiuri etc, semnate de ilustrul cărturar moldovean. Spirit multilateral el însuși, Teodor T. Burada, se simțea atras de faptele necunoscute ale întârziatului renașcentist, istoric, filosof, scriitor, etnograf, folclorist și muzician complex (teoretician al muzicii turcești, compozitor și renumit interpret al timpului).

Într-un alt secol – și evident la o altă scară – Burada se regăsea în modelul său de dincolo de aproape două veacuri, mai ales în ceea ce privește scrutarea spiritualității populare, căci *Descriptio Moldaviae* va avea numeroase corespondente și prelungiri peste aproape două veacuri, semnate de Teodor T. Burada, începând cu binecunoscuta încercare monografică regională, *O călătorie în Dobrogea* (1880). Se deschide prin această lucrare drumul cercetării spiritualității populare românești pe zone culturale, cartea lui Teodor T. Burada fiind considerată cu îndreptățire „cea dintâi încercare din istoria folcloristicii românești de cercetare monografică etnofolclorică a unei regiuni”¹.

Aria investigațiilor lui Burada este foarte amplă, dacă avem în vedere extinderea acestora în arealul românesc din diasporă dar și diversitatea genurilor și speciilor practicate în bogata viață spirituală românească și ale căror obârșii multisekulare le-a urmărit cercetătorul

direct la sursele cele mai sigure. Din acest punct de vedere **activitatea lui se apropie de cea a contemporanului său, Bogdan Petriceicu Hașdeu**. Din păcate – așa cum constata I. C. Chițimia – figura lui T. T. Burada a fost mult roasă de vreme și uitare². Ca și în cazul lui Anton Pann – prezentat de unii cercetători mai ales din perspective imaginare și care au exagerat sfera relațiilor lui cu genul feminin, ignorând, probabil din neștiință și lipsă de izvoare autentice, faptul că el a fost înainte de toate muzician, „dascăl al școalei naționale de musichie” și autorul, editorul și tipograful a aproape 100 de cărți – viața lui Burada a oferit și ea tentații marginale, ademenitoare pentru cei dornici de aspecte picante ale vieții lui, cum ar fi cea a repetatelor sale arestări, sintetizate chiar de autorul citat, pe baza documentelor de epocă și a propriilor mărturisiri, cele mai multe pagini de memorialistică, cu pronunțate virtuți literare.

Abia în ultima vreme au fost restituite, prin grija muzicologului Viorel Cosma, cele patru volume³ ce adună principalele lucrări ale pe nedrept uitatului cercetător al spiritualității noastre populare, răspunzând astfel dezideratului formulat de Chițimia de a aduna între copertele unor cărți, lucrările ce au „rămas ascunse prin reviste”. Prin această operă de restituire a unor materiale greu de găsit, muzicologul a realizat una dintre cele mai pertinente conturări a polivalenței personalității a cărturarului ieșean, ce poate constitui baza pentru reconstituirea detaliilor vieții și activității sale de ctitor de cultură.

În ceea ce privește **genurile și speciile folclorice** spre care își îndreaptă atenția, este important de reținut faptul că Teodor T. Burada a surprins aproape întregul lor evantai, de la cele **legate de naștere și botez** (*Obiceiuri, la nașterea copiilor poporului din Macedonia – 1892*) până la cele **practicate la înmormântări** (*Bocetele populare la români – 1879, Bocetele din Bucovina – 1879, Bocete populare, Moldova – Dobrogea – 1879, Datinile poporului român la înmormântări, 1882, Cântece de miriologi «bocete» adunate din Macedonia – 1883, Priveghiul la morți, 1901*), trecând prin **cele de nuntă**: *Datinile la nunți ale poporului armânescu di tru Macedonia – 1889, Datinile de la nunți ale poporului armânesc dintru Macedonia, 1889, Conăcăria și iertăciunea la nunțile românilor din Basarabia, 1915* ș. a. m. d.

Ciclul obiceiurilor de peste an este conturat de ilustrul folclorist începând cu cele de Crăciun și de Anul Nou (*Pomul Crăciunului, 1898, Datini la poporul român Colinda cu buhaiul, 1898,*

Plugușorul, 1904) și se termină cu **cele legate de seceriș: Cântecul cununei** – din Rășinariii lui Goga – 1880. Acestea trebuie adăugate **studiile de sinteză consacrate spiritualității poporului român**, în care insistă asupra dovedirii latinității, în multe dintre speciile abordate văzându-se “un amestec de datine păgâne și creștine” (*Privești și datini populare din Moldova*, serial publicat între anii 1905-1909, *Muzica populară la români*, 1919 ș. a.)

Cea mai impunătoare sinteză a muzicologului rămâne ***Istoria teatrului în Moldova***, publicată în două volume, în 1915 și 1922, la Iași și apoi, într-un singur volum, în 1975, în îngrijirea lui I. C. Chițimia. Dincolo de importanța intrinsecă a acestei lucrări de mare sinteză pentru un domeniu ignorat multă vreme, atrage atenția extinderea cercetărilor spre manifestările populare, ca forme arhaice de practică artistică și în același timp temelii ale celor de factură cultă. Iacob Negruzzi recomandă lucrarea pentru **premiul Năsturel al Academiei Române**, iar I. C. Chițimia o consideră pe bună dreptate "o piatră de temelie în cercetările dezvoltării artei dramatice românești"⁴. Această masivă lucrare deschide drumul cercetărilor unor genuri de teatru popular pe cale de dispariție chiar la timpul său: *Irozii (Vicleimul)*, capra, călușarii și Jocul păpușilor.

Prima parte a lucrării, publicată integral abia în 1975, cuprinde "privești, datini, jocuri și petreceri populare", din care-și trag obârșia manifestările de factură cultă: colindele, cântecul de stea, irozii, păpușile, plugușorul, nunta țărănească, capra, călușarii, măscăricii, chiraleisa, paparudele, drăgaica, caloianul, cucii, saegii, lăzărelul, scrânciobul, pehlivanii, Hagi-Iavat, udarea cu apă, giretul, halcala ș. a. Din acest punct de vedere, al integrării manifestărilor populare în istoria teatrului românesc, T. T. Burada rămâne **un precursor atât al istoriei domeniului** cât și al îndemnului direct de a ține seama de această fază a evoluției teatrului și în special al celui muzical, cum am arătat cu altă ocazie⁵. Este drept că istoricul privește fenomenul în complexitatea sa, insistând asupra melodiilor practicate cu aceste prilejuri.

Abordarea lui este deci dublă: dinspre muzica populară – pe de o parte – și dinspre teatrul european – pe de altă parte – în cunoașterea căruia a beneficiat de îndrumarea mamei sale, prima traducătoare a unei piese de teatru în limba română (*Le Sonneur de St. Paul* de Bouchardy), jucată la Iași, în 1848 și publicată în 1849.

Prioritatea asupra descoperirii și tratării unor obiceiuri populare cu caracter teatral se extinde și asupra celor legate de înmormântare, asupra repertoriului obiceiurilor de peste an, dând și **primele încercări monografice asupra multor genuri folclorice românești.**

În ceea ce privește **extinderea geografică**, se poate afirma că nimeni nu a mai reușit să-l egaleze până la Constantin Brăiloiu, acesta din urmă având în vedere o perspectivă universală a folclorului.

Folcloristul dublat de violonist (această din urmă calitate îi asigură resursele financiare ale campaniilor sale îndelungate și ca timp și ca spațiu geografic, ajungând la vlahii din Arabia, întreprinderile sale - în ciuda temerității lor - nefiind susținute material decât din fonduri proprii) este atras de **manifestările populare ale tuturor românilor, risipiți în Istria, Dalmația, Macedonia, Bithinia, Moravia, Galiția, Silezia austriacă, Kraina, Croația, Insula Iveglia, guberniile Kerson și Kamienitz - Podolsk, Asia Mică** etc., sau locuitori ai unor provincii istorice supuse vremelnic diferiților stăpâni ai Europei: Bucovina și Basarabia.

Contemporan și bun prieten cu Hașdeu, T. T. Burada își extinde cercetările și spre **domeniul etnografic**: *Despre creștăturile plutașilor pe cherestele și alte semne doveditoare de proprietate la Români* - 1880, *Despre creștăturile șalgăilor pe droburile de sare* - 1885, *Despre descântece, farmece, vrăji* - 1916, considerate de specialiști ca materiale unice în cultura noastră. **Oscilația sa între etnografie și folclor** îi va aduce multe critici ulterioare, care nu țin seama de contextul general al evoluției domeniilor în epoca respectivă și de scopurile primordiale ale investigațiilor vremii, care depășeau faza latinismului, ancorând în formele comparatiste. Nu întâmplător ilustrul său contemporan, B. P. Hașdeu, îl va cita frecvent în celebrul său *Etymologicum Magnum Romaniae*. De altfel, Gheorghe Vrabie îl încadrează pe Burada în „școala folcloristică Hașdeu”, remarcând pasiunea sa înnăscută „de a-și purta gândurile pe toate meleagurile, pe unde știe că se află o ramură străbună”⁶. Preocupările sale de etnografie și de folclor sunt **dublate de cele de organologie și de lexicografie**. Un simplu inventar al instrumentelor populare și al personalităților artistice de care se ocupă Burada ni se pare edificator pentru larga sa deschidere și spre aceste domenii: alăută, buciom, buhai, caval, cimpoi, clopote, cobuz, cobză, corn, dairea, drâmbă, nai, ney, surlă, tilincă, trâmbiță, trișcă, tulnic, violină etc; respectiv: Elena Asachi (Tayber), Ioan Bursuc, Al.

Flechtenmacher, Anicuța și Eufrosina Popescu, Ioan Poni, Bernard Romberg, Jean Jacques Rousseau, ș. a .

Se impune precizarea că **portretul Elenei Asachi** este nu numai cel dintâi care relevă meritele deosebite ale soției marelui ctitor de cultură românească, dar și unul dintre cele mai cuprinzătoare, urmărind activitatea complexă a altei pe nedrept uitate personalități a istoriei muzicii din perioada racordării românești la formele culturale occidentale.

Sintezele sale de istoriografie și muzicologie stau la baza istoriei culturii și muzicologiei noastre, indiferent că este vorba de instituții (*Conservatorul de muzică din Iași – 1875, Conservatorul de muzică și declamațiune din Iași, – 1876, Cercetări asupra Conservatorului Filarmonic - dramatic din Iași (1836 - 1838) – 1888, Cercetări asupra Școlii Filarmonice din București – 1890, Școala de Muzică și declamațiune de la Rotopănești – 1898, Cercetări despre începuturile teatrului românesc din Transilvania - 1905*), de figuri istorice, interpretative sau creatoare, de **muzică populară** (*Despre întrebuințarea muzicii în unele obiceiuri vechi ale poporului român – 1876, Cercetări asupra danșurilor și instrumentelor de muzică ale românilor – 1877*), **de factură occidentală** (*Încercări despre originea Teatrului Național și a Conservatorului de muzică și declamațiune – 1877, Cronica muzicală a orașului Iași – 1888, Cercetări asupra școlii Filarmonice din București – 1890, Studiu asupra muzicii românești – 1919 etc.*), **bisericească** (*Corurile bisericesti de muzică vocală armonică în Moldova – 1914*) sau **ostășească** (*Cercetări asupra muzicii ostășești la români – 1891*), multe dintre ele însoțite de exemple muzicale edificatoare și citate de lucrările de specialitate ce le-au urmat, la loc de cinste situându-se *Istoria folclorică românești* de Ovidiu Bîrlea și cele nouă volume ale *Hronicului muzicii românești* ale muzicologului Octavian Lazăr Cosma.

Cel dintâi remarcă faptul că Burada s-a dovedit „atras de dezbaterile teoretice ale muzicii populare”, fiind în același timp „culegător de melodii populare, dar pe sărite, din cele mai variate și de proveniență regională cât mai diferită (...) muzicolog în cercetarea instrumentelor muzicale”⁷.

Muzicologul Octavian Lazăr Cosma precizează că *Istoria teatrului în Moldova* „ne-a oferit unele date necesare stabilirii traiectului

liric din Iași”⁸ și precizează: „Numindu-l pe T. Burada ctitor al muzicologiei, alături de alți neobosiți promotori și deschizători de drumuri, nu facem decât să legiferăm, dacă ne este permis, un adevăr spus și de alții, dar insuficient intrat în conștiința tuturor”⁹.

Ca și colegul său de generație și de profesorat – Eduard Caudella – **Teodor T. Burada remarcă traiectoria excepțională a celui ca va reprezenta piscul cel mai înalt al muzicii românești – George Enescu**, încă din prima perioadă a afirmării sale, aspect asupra căruia am insistat altă dată¹⁰. Nu trebuie uitate cele două demersuri care inaugurează a treia direcție de **abordare monografică sau tematică a creației populare**, mai ales pentru că au în vedere două dintre cele mai luminoase figuri ale istoriei noastre, immortalizate și de spiritualitatea populară: *Cântecul lui Mihai Viteazul la românii din Macedonia* – 1891 și *Cântec ostășesc Cuvintele lui Ștefan cel Mare* – 1904, ultimul servindu-ne la realizarea unei panorame a creației musicale ce reflectă figura marelui voievod¹¹. Departe de a fi, deci, considerate simple documente ale epocii, din ultimele decenii ale veacului al XIX-lea și din primele ale secolului al XX-lea, **studiile și sintezele lui Burada sunt indispensabile atât cercetării folclorice, etnologice cât și celei muzicologice și teatrolgice**. O bună parte a acestora îl vor recomanda în 1887, în primii ani după înființarea înaltului forum științific și cultural al țării, să se numere printre **membrii corespondenți ai Academiei Române**. Înalta calitate științifică acordată în același an, lui Ion Bianu și arhitectului André Lecomte de Nouy, era precedată, în cazul muzicologului moldovean, de admiterea încă din 1866 (la vârsta de numai 27 de ani) printre **membrii societății franceze, Societé chorale de l'Ecole Armand Chevé** și în 1868 printre **membrii fondatori ai Societății Filarmonice Române din Iași și ai Junimii** și va fi urmată de cea de **membru al ASTREI din Sibiu** – 1880 și **al Asociațiunei generale a artiștilor din Iași și al Societății de muzică din Iași** – 1907.

Profilul celui **considerat tot mai insistent în ultima vreme ctitor al muzicologiei românești** trebuie completat cu participarea la elaborarea materialelor de specialitate din *Enciclopedia Română* a lui Cornel Diaconovich, unde se întâlnește cu colegul său ieșean, Titus Cerne – cum am arătat în monografia acestuia¹².

Lucrarea își propunea „a deschide o nouă și bogată resursă pentru înauțirea culturii și întărirea conștiinței noastre naționale”¹³. Printre ceilalți colaboratori ai celor trei volume (1898, 1900 și 1904) ale

Enciclopediei merită amintiți: Grigore Antipa, Victor Babeș, Leo Bachelin, Andrei Bârseanu, Ovid Densușianu, Mihail Dragomirescu, I. Urban Jarnik, G. Lahovary, Titu Maiorescu, G. Rădulescu - Motru, D. C. Ollănescu, Nicolae Teclu, Gustav Weigand ș. a. De asemenea, sub direcția, dar mai ales prin munca efectivă a lui T. T. Burada au apărut **primele trei almanahuri muzicale**, 1875, 1876, 1877 - adevărate repere ale culturii muzicale românești, la care va face referiri însuși Mihai Eminescu. În materialele publicate în cele trei numere ale almanahului muzical ieșean și apoi și în alte studii au fost publicate mai multe melodii populare reprezentând cele mai importante genuri folclorice: colinde, cântece de stea, plugușoare, cântecul miresei, cântecul bradului, cântecul cununii, paparude, caloian, lăzărel, drăgaică, cântec de leagăn, bocete, balade doine etc. Interesant rămâne faptul că melodia de dans intitulată *Gălățeanca* apare și în creația lui Gavriil Musicescu, cu numele de *Stăncuța* - al șaptelea cor dintre cele *12 Melodii naționale*, premiate la Paris, deși nu există dovada preluării melodiei de către unul dintre muzicieni de la celălalt.

Într-o trecere în revistă cât de fugară a activității complexe a muzicianului, nu poate fi ignorat **statutul său de organizator al expoziției etnografice de la Viena**, din 1891 și **de la Praga**, din 1895. Intenționa înființarea la Iași a unui **Muzeu al muzicii**, colecționând vechi instrumente populare, donate în final, Conservatorului de Muzică din Iași și Muzeului de antichități din București.

Polivalenta sa activitate științifică remarcată prin rigoare, exactitate, o vastă informare bibliografică și prin bogăția de argumente edificatoare (culegeri personale, direct de la sursă, planșe, hărți, desene, litografii, documente redată în facsimil etc.), este **dublă de cea artistică** și ea complexă și ce evoluează, la rândul ei, pe multiple planuri: **interpret, compozitor și scriitor**.

Înainte de a contura aceste planuri polivalente se cuvine amintită și oscilația sa de lungă durată între aceste activități – pe de o parte – ce se impun în final – și **cele juridice, teologice și istorice** – pe de altă parte, Burada îndeplinind **diverse funcții în magistratura din importante orașe moldovenești**, Iași, Roman (judecător), Galați (președinte de tribunal), Focșani (consilier la Curtea de apel) etc. Îi înlesnea această calitate dotarea sa excepțională și mediul familial, dar mai cu seamă vasta pregătire juridică, începută la Iași și continuată la Paris.

Descendent din vechi familii de aromâni stabiliți în Moldova, unde bunicul său ajunge vornic, Teodor T. Burada este fiul profesorului Tudorachi Burada – trecut prin școala de psaltichie de la București (a lui Constantin Chiosea) și autor al primei cărți de teorie a muzicii europene – *Gramatica românească de note pentru tot fundamentul chitarei compusă după cea evropenească* – 1829 și întemeietor al corului bărbătesc de la biserica Sfinții Atanasie și Chiril din Iași – și al Mariei Isăcescu – Burada, prima femeie traducătoare de teatru în limba română și cunoscătoare a mai multe limbi străine. Învață muzica și limbile străine în familie, apoi vioara cu Alexandru Flechtenmacher, Paul Hette și Eduard Hübsch, pianul cu Constantin Ionescu - Gross, și-și lărgește orizontul cultural cu profesori de talia lui V. A. Urechia – la limba și literatura română - Grigore Cobălcescu – științele naturale – Foulquier – limba franceză, Ștarke – limba germană etc.

Pregătirea sa în Academia mihăileană și în tânăra universitate ieșeană, la Facultatea de Drept – absolvită cu calificativul *eminente*, este **completată la Paris**, perfecționându-se în domeniul muzical cu Delphin Jean Alard – la violină și Henri Reber și Louis Clapisson – la armonie, fiind **primul student moldovean la Conservatoire imperial de musique et déclamation** (1861 - 1865). În același timp frecventează și Școala de poduri și șosele și Facultatea de Drept din Paris. Această pregătire de excepție pe tărâm muzical îi va permite **o vastă activitate concertistică atât în țară cât și în străinătate**, în special în țările pe care le-a vizitat din interese etnologice și folcloristice.

A fost primul **profesor de violină al Conservatorului** înființat în 1860, de Cuza și Kogălniceanu și apoi a fost **profesor de teorie - solfegii la instituția ieșeană**, unde se întâlnea cu Gavriil Musicescu, cu Eduard Caudella și cu Titus Cerne. **Violonist de reputație europeană, unul dintre cei dintâi concertişti români**, a desfășurat o vastă activitate interpretativă, dând viață atât unor creații de factură cultă, dar mai ales unor melodii populare cunoscute de el din practica populară. Harta traseelor sale interpretative se suprapune cu cea a cercetătorului, cuprinzând localități din diferite țări, unde a găsit posibilitatea să concerteze: Turcia, Macedonia, Italia, Egipt, Ungaria, Tirol etc. Cele 124 de concerte inventariate de Elisabeta Dolinescu și cronicile elogioase din ziare românești și străine(printre acestea din urmă

menționăm: *La Revue de l'Orient, L'Eclair, Il piccolo de la sera, Estia* etc), confirmă statutul incontestabil al interpretului moldovean.

Muzicologul Vasile Tomescu a descoperit cronică concertului susținut de violonistul Teodor Burada la Expoziția Internațională de la Paris, din anul 1889, în care mii de persoane au fost entuziasmate de prestația violonistului, care a prezentat mai multe melodii populare românești, printre care *Doina Buciumul*¹⁴.

Nu mai trebuie trecută cu vederea sau marginalizată **una dintre cele dintâi prezentări a tezaurului spiritual din românesc din Muntele Athos**, cărturarul propunând guvernului român, în urmă cu un secol și un sfert, **alcătuirea unei comisii formată din diverși specialiști ai mai multor domenii care să investigheze vastul material adunat în vreme și care ascunde mari taine ale istoriei universale și românești**, aspect reliefat de recentul catalog al manuscriselor muzicale din Muntele Sfânt, realizate de români din țară ori athoniți, în limba greacă medievală sau română¹⁵.

În lucrarea sa, tipărită în anul 1884, ilustrul cărturar moldovean atrăgea atenția contemporanilor și în primul rând factorilor politici ai vremii, asupra inestimabilelor valori de spiritualitate românească depozitate în așezămintele monastice din Athos, propunând: “...*muntele Athos cuprinde în sine multe izvoare de mare preț pentru istoria românilor și ar fi de dorit ca ele să fie studiate mai cu de – amănuntul de cum s-a putut face în călătoria mea cea repede și fără mijloacele necesare, pentru a culege tot ce se află în acel munte. Am fi de părere ca guvernul nostru să trimeată în muntele Athos o comisie istorică și artistică, care să cerceteze documentele și zidurile ce se află acolo, scoțând planurile, luând inscripțiunile în facsimile, cercetând și copiind hrisoavele și pomelnicile care se află prin mănăstiri, fotografiind sau desenând de pe pereții bisericilor portretele domnilor și ale boierilor noștri, mormintele și odoarele dăruite de ei, ce se găsesc la acele mănăstiri*”¹⁶.

Propunerea eminentului ctitor al muzicologiei românești a rămas până astăzi fără răspunsul așteptat și care ar fi adus reale beneficii istoriei culturii noastre, ele putând deschide drumul și pentru cercetarea muzicologică. Cărturarul insistă asupra marilor ctitorii voievodale, datorate lui Vladislav Vodă, Radu cel Mare, Ștefan cel Mare, Alexandru Lăpușeanu, Ieremia Movilă, Mihai Viteazul, Matei

Basarab, Vasile Lupu, Antioh Cantemir, Constantin Brâncoveanu, Grigore Ghica etc, ale căror hrisoave le cercetează și le descrie sumar, ca argumente în favoarea ideii de investigare a vastului patrimoniu privitor la istoria culturii noastre. De asemenea, studiile lui Burada determină redeschiderea capitolului privind **introducerea cântării corale în țara noastră**, în urmă cu aproximativ o jumătate de secol mai înainte de datele recunoscute până în prezent.

Muzicologul ieșean susține cu probe obținute în epocă faptul că **introducerea acestui gen de muzică plurivocală s-a făcut încă din timpul Sfântului Paisie de la Neamț**, în secolul al XVIII – lea, problemă pe care am abordat-o tangențial în mai multe studii consacrate dezvoltării muzicii în perioada paisiană¹⁷, figurilor reprezentative din această vatră de cultură românească, Iosif Protopsaltul¹⁸ și Visarion Protopsaltul¹⁹, sau activității lui Macarie Ieromonahul la Mănăstirea Neamț²⁰. În toate aceste materiale am găsit suficiente date furnizate de Teodor Burada și care aruncă noi lumini asupra vechimii cântării plurivocale în țara noastră, în studiul său consacrat muzicii corale fiind amintite inclusiv nume de coriști nemțeni²¹.

Activitatea sa de cercetător al trecutului cultural și muzical românesc se îmbină cu cea de **interpret și de muzicolog**, activitate **reflectată în marile publicații ale timpului**, din Iași: *Arta, Arta românească, Arhiva, Convorbiri literare*; Bistrița – Mehedinți: *Izvoarașul*; București: *România musicală, Lyra română, Musik Revista muzicală și teatrală, Das Literarische Rumänien*; Timișoara: *Muzica*; Leipzig: *Magazin für Allgemeine*, sau în unele cu profil mai general: *Buletinul Societății de Geografie, Evenimentul, Junimea literară* (Iași), *Revista pentru istorie, arheologie și filologie* (publicația lui Grigore Tocilescu) etc.

Profesorul de vioară de la Conservatorul din Iași și de la Școala Normală de învățători din Iași dă la iveală **lucrarea cu destinație pedagogică, XII Studii pentru violină**, tipărită în 1875, la recomandarea lui Alexandru Flechtenmacher și propusă de George Enescu, Academiei Române, pentru premiere, considerând că lucrarea are un real merit didactic și muzical, având ca modele lucrările asemănătoare semnate de Mazas sau Alard, așa cum remarca îngrijitorul ediției din 1964, George Manoliu..

Compozitorul Teodor T. Burada și-a limitat activitatea la piese pentru pian sau pentru vioară și pian. O singură excepție: pentru festivitățile inaugurării statuii marelui voievod moldovean din Iași, la 5 iunie 1885, scrie melodia *Cântec ostășesc* pe versuri considerate a aparține chiar lui Ștefan cel Mare.

Ca toți compozitorii epocii, Burada contribuie prin creația sa la “creșterea nivelului genera de cultură muzicală, așa cum remarca în urmă cu 35 de ani Zeno Vamcea²². **Dintre lucrările destinate pianului** trebuie menționate printre cele mai importante: *Sauvenir de Galatz* - pe motive grecești, *Le souvenir*, polcile *Lucretia* și *Schnell*, hora *Elena*, *Imn triumfal*. **Din literatura dedicată vioarei și pianului** reținem: *Receuse*, *Bolero* – *caprice* etc.

Ultima perioadă de creație se caracterizează prin abordarea masivă a melosului popular românesc și adaptarea lui în forme camerale: potpuriul pentru vioară și pian, *Doină* și *Cânțece naționale*.

Din creația lui se detașează **cele patru rapsodii române pentru vioară și pian**, ultima intitulată simbolic *Unirea Românilor*, scrisă în atmosfera pregătitoare desăvârșirii unității naționale (1905), **bazată pe melodii românești din toate teritoriile locuite de români** și orchestrată de colegul său, Eduard Caudella. Îndemnurilor repetate de utilizare a melodiilor populare în lucrări de factură cultă, Burada le adaugă aceste argumente practice.

Așa cum remarca etnomuzicologul Gheorghe Ciobanu, Teodor T. Burada studiază și prelucrează pentru pian genuri folclorice necercetate anterior, adăugând la cele amintite mai sus colinda, cântecul de leagăn, păpușile, cântecul de nuntă etc²³, unele dintre ele însoțind considerații muzicologice sau folclorice (vicleimul, cântecul de stea, plugușorul, cântecul de nuntă, bocetul, caloianul, lăzărelul, drăgaica ș. a. m. d.

Continuarea investigațiilor în materialul documentar rămas de la fiica sa, eminenta violonistă ieșeană, Lucia Burada Romanescu, va putea completa lista operei tatălui său, mai ales cu **creații cu tematică religioasă**, destinată serviciilor de cult sau activităților concertistice. Cu această ocazie s-ar putea extinde cercetările și asupra creației liturgice a fratelui său, Gheorghe Burada, ale cărei urme le-am identificat în fondul Bibliotecii Centrale Universitare “Mihai Eminescu” din Iași: Ms. Rom. 90 – *Acționul de Ziua Cruei* – cor mixt, Ms. Rom 95 – *Imn religios*, Ms.

Rom. 103 - *Liturghia în dialect român*, Ms. Rom. 206 - *Divina Liturghie a Sfântului Ioan Gurî de Aur*.

La granița dintre culegerile de cântece populare, îndeosebi de muzică instrumentală și prima fază a prelucrării lor pentru pian trebuie amintit Ms. 7332 din fondul Cabinetului de Muzică al Bibliotecii Academiei Române – *Cântice populare de la românii din Basarabia, Bucovina, Istria, Macedonia și România, culese și aranjate pentru piano de Teodor Burada*, 1916, lucrare autografă, trimisă la București probabil pentru tipărire și rămasă în fondurile Academiei, nesemnalată până în prezent. Este posibil ca ea să fi fost ascunsă sau interzisă cercetării publice din cauza denumirii celor două provincii românești, Basarabia și Bucovina, transformate în republici unionale ale “marelui prieten de la Răsărit”. Este vorba de 40 de melodii populare prelucrate pentru pian solo, unele pentru voce cu acompaniament de pian, probabil o sinteză reprezentativă proiectată a fi tipărită sau înaintată înaltului forum academic. Și unele și altele redau melodiile cu un acompaniament simplu, de obicei elemente descompuse ale acordurilor armonice. Melodiile sunt grupate pe cele patru provincii, Basarabia, Bucovina, Istria, Macedonia, la sfârșit adăugându-se cele din România. Privite în mod global, ele demonstrează trăsături comune, semnalate de autor în prefețele fiecărui posibil capitol, gruparea lor depășind faza unor suite concertante. “În Basarabia – precizează autorul - cântecele populare ca doinele, cântecele de lume, cântecele de joc sau hori, de brâu, bătute și altele se mai păstrează încă cu mare sfințenie la poporul român” Sunt apoi prezentate în forma amintită mai multe “cântece adunate din orașul Chișinău și din satele Isvești, Boșteni și Durluști”: *Jocul senatoriței, Bușanca, De brâu, Floarea bostanului, Ciorocmelu, Troicanca, Cumătrița, Strujitura, Să trăiască nași brat Alexandru Împărat, Ruseasca*. Bucovina este reprezentată de cântecele de joc *Arcanau, Strejanca*, de *Cântecul zestrei miresei*, de *Cântecul când se scoboară din trăsură mireasa și o primesc socrii cei mari* și de *Cântecul de la uncrop*.

În introducerea exemplelor culese din Istria, folcloristul precizează că în spațiul în care mai trăiesc vlahii, aceștia au o muzică populară “foarte puțin dezvoltată”, care “dispare din zi în zi”. Din acest spațiu folcloristul a salvat: *Cântecul miresei, Mantignoda – la ieșirea din biserică, Cântecul de nuntă după gătitura miresei, Sub picioare* (este descris și modul cum se dansează), *Columbaro*.

Din Macedonia sunt culese mai multe cântece de joc: *Scopianca, Cetvorna, Sârbeasca, Armăneasca, Ticvea, Sirto, Elbasana* (în paranteză e scris Albaneza), *Tesca*, dar și cântece din repertoriul nupțial: *Când intră mireasa la horă, Cântecele când se rade bărbatul* etc. Acompaniamentul celor 40 de piese este redus la o armonie statică, încercând să imite acompaniamentul lăutăresc al țambalului, dar depășind faza tonalului și preferând multe acorduri fără terță. Dacă restituirea lor pianistică ar mai putea întâmpina neîncrederea instrumentiștilor, cele 40 de melodii întregesc zestrea muzicală folclorică mai ales a românilor din afara granițelor țării și ar reclama dreptul investigării pentru confirmarea unității stilistice a folclorului românesc. **Creația sa artistică mai cuprinde și numeroase pagini literare**, îndeosebi de memorialistică, acestea situându-se din punct de vedere stilistic între Neculce și Creangă.

Sigur că literatul va avea contribuția lui, deloc neglijabilă, în **formularea precizărilor lexicografice** amintite.

Dar juristul, muzicologul, folcloristul, etnograful, violonistul, profesorul, compozitorul și literatul Teodor T. Burada a fost **atras și de arheologie și de istorie**. Merită amintite măcar câteva repere ale acestor preocupări poliedrice: *Antichitățile de la Cucuteni* – 1901, *Documente inedite privitoare la Istoria Română* – 1885, *Condica șireșilor, o veche instituție juridică* – 1895. Pledoariile din acest din urmă studiu sunt și astăzi actuale, cărturarul propunând reînființarea acestui instrument de sancționare a “înșelătorilor”.

Deschizător de drumuri pentru cercetarea monografică a obiceiurilor (caloianul, bocetul, colinda, călușarii, irozii ș. a.), surprinse în complexitatea lor, ca parte "principală din bogăția noastră intelectuală", **inițiator al metodei comparatiste în cercetarea folclorului românesc** – așa cum îl caracterizează concis muzicologul Viorel Cosma²⁴, el surprinzând unitatea și diversitatea creației noastre populare, **folclorist dublat de istoric și de un profund cunoscător al trecutului teatral și muzical românesc**, Burada rămâne ca **primul ctitor al muzicologiei românești și ca un reprezentant de frunte al culturii noastre, remarcat de Nicolae Iorga**, care avea în vedere dragostea sa pentru "binele obștească și modestă hărnicie în serviciul patriei"²⁵.

În ședința Academiei Române din 23 februarie 1923, Vasile Pârvan elogia și el în următorii termeni activitatea "artistului român fără seamăn în lucrări muzicale, muncitorului neobosit în domeniul literaturii și istoriei naționale".

În pofida tuturor acestor elogii, cărora se adaugă cele ale lui A. D. Atanasiu, N. A. Bogdan, Gr. Buțureanu, A. D. Xenopol, M. Poslușnicu, A. L. Ivela, M. Costin, A. Candrea, P. Comănescu, O. Bârlea, E. Dolinescu, I. D. Lăudat, A. Fochi, V. Cosma, O. L. Cosma, I. Datcu și a altor cercetători atrași de investigațiile sale, fondatorul muzicologiei românești și în același timp un reprezentant de marcă al culturii noastre nu a avut încă parte de o abordare monografică publicată până la împlinirea a 170 de ani de de la nașterea sa, aspect asupra căruia atrăgeam atenția și în urmă cu un deceniu²⁶, schița muzicologului Viorel Cosma - *Viața în imagini* - publicată în anul 1966, fiind de multă vreme greu de găsit ca și studiul Elisabetei Dolinescu²⁷.

Să sperăm că un tânăr muzicolog își va asuma dificila răspundere de a contura detaliile personalității complexe a celui ce-și **înscrie numele la loc de cinste nu numai în istoria muzicii, dar și a folcloristicii, a etnografiei, a literaturii, arheologiei, istoriei, dreptului etc. din țara noastră.** Efortul va fi răsplătit prin punerea în lumină a uneia din cele mai polivalente personalități ale culturii noastre, așezată între cele două mari piscuri numite Dimitrie Cantemir și George Breazul.

NOTE

1 - Datcu, Iordan – *Dicționarul etnologilor români*, Ediția a III – a, revăzută și mult adăugită, București, Editura Saeculum, 2006, p. 171.

2 – Chițimia, I. C. - *Folcloriști și folcloristică românească*, București, Editura Academiei, 1968, p. 73.

3 – Burada, Teodor T. – *Opere*, Ediție critică de Viorel Cosma, București, Editura muzicală, vol I - 1974, vol. II – 1975, vol.III – 1978, vol. IV – 1980.

4 - Chițimia, I. C. - *T. T. Burada, cercetător în domeniul teatrului*; în: Burada, T. T. – *Istoria teatrului în Moldova*, Ediție și studiu critic de I. C. Chițimia, București, Editura Minerva, 1975, p. XXI.

5 – Vasile, Vasile - *Un precursor: Teodor T. Burada*; în: *Cronica*, Iași, An XVI, nr. 14 (762), 3 aprilie 1981.

- 6 - Vrabie, Gheorghe – *Folcloristica română – evoluție, curente, metode*, București, Editura pentru literatură, 1968, p. 215.
- 7 - Bîrlea, Ovidiu – *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura enciclopedică română, 1974, p. 266.
- 8 – Cosma, Octavian Lazăr – *Hronicul muzicii românești*, vol. IV, București, Editura muzicală, 1976, p. 166.
- 9 – *Idem*, p. 248.
- 10 – Vasile, Vasile - *Activitatea muzicală ieșeană în anii primului război mondial*, în: *Marile evenimente istorice ale anilor 1848 și 1918 și muzica românească*, București, Editura muzicală, 1979, pp. 149 – 199.
- 11 – Vasile, Vasile - *Figura lui Ștefan cel Mare în muzica românească*; în: *Studii de muzicologie*, vol. XVII, București, Editura muzicală, 1983, p.5 - 76.
- 12 – Vasile, Vasile. *Profiluri de muzicieni români sec. XIX - XX*, vol. I, București, Editura muzicală, 1986, p.61 - 136.
- 13 – *Enciclopedia Română* publicată din însărcinarea și sub auspiciile Asociațiunii pentru literatura română și cultura poporului român de Dr. C. Diaconovich, tom. I, Sibiu, 1898, Prefață.
- 14 – Tomescu, Vasile – *Histoire des relations musicales entre la France et la Roumanie*, première partie, București, Editura muzicală, 1973, p. 326.
- 15 - Vasile, Vasile - *Tezaur muzical românesc din Muntele Athos*, vol. I și II, București, Editura muzicală, 2007 și 2008.
- 16 - *Burada, Teodor T.* - O călătorie în Muntele Athos; în: Revista pentru istorie, arheologie și filologie, București, 1883, studiu republicat în extras și apoi în ediția critică alcătuită de V. Cosma – *Opere*, vol. IV, București, Editura muzicală, 1980, pp. 99 – 137.
- 17 - Vasile, Vasile - *Dezvoltarea muzicii religioase în timpul stăreției Sfântului Paisie Velicicovschi*, în: *Teologie și viață*, Iași, s. nouă, An IV (LXX), nr. 11 – 12, noiembrie – decembrie 1994, pp. 84 – 102.
- 18 - Vasile, Vasile - *Iosif Protopsaltul*, în: *Muzica*, București, An XII, nr. 3 (47), iulie – septembrie 2001, pp. 100 – 134;
- 19 - Vasile, Vasile – *Visarion Protopsaltul, reprezentant de seamă al școlii muzicale de la Neamț*, în: *Studii și cercetări de istoria artei*, seria Teatru, Muzică, Cinematografie, tom 39, București, Editura Academiei Române, 1992, pp. 92 – 98; *Idem - Ieromonahul Visarion Protopsaltul* în: *Antologhion paisian*, tomul I – *Perioada Triodului*, București, Editura Sofia, 2005, pp. V – XXIX;
- 20 - Vasile, Vasile – *Activitatea muzicală a lui Macarie Ieromonahul la Mănăstirea Neamț*, în: *Biserica Ortodoxă Română*, București, An CXV, nr. 7 - 12, iulie - decembrie 1997, pp. 278 – 293;
- 21 - *Burada, Teodor T.* - *Corurile bisericești de muzică vocală armonică în Moldova*; în: *Arhiva*, Iași, An XXV, 1914, pp. 303 – 332.

- 22 – Vancea, Zeno – *Creația muzicală românească*, vol. I, București, Editura muzicală, 1968, p. 85.
- 23 – Ciobanu, Gheorghe – *Studii de etnomuzicologie și bizantinologie*, vol. I, București, Editura muzicală, 1974, p. 240 – 241.
- 24 – Cosma, Viorel – *Burada Teodor T.* – în: *Muzicieni din din România* Lexicon, vol. I (A – C), București, Editura muzicală, 1989, pp. 235 – 241.
- 25 - Iorga Nicolae. *Teodor Burada*; în: *Neamul Românesc*, București, An XVIII, nr. 38, 20 februarie 1923, p.1.
- 26 - Vasile, Vasile - *Theodor T. Burada – ctitor al muzicologiei românești (1839 – 1923)*, în: *Academica*, București, An IX, nr. 9 – 10, iulie – august 1999, pp. 32 și 34.
- 27 – Dolinescu, Elisabeta – *Teodor T. Burada – violonist*; în: *Studii și cercetări de istoria artei*, Seria Teatru, Muzică, Cinematografie, București, Editura Academiei, nr. 2, 1970.